Originea Romînilor
– din nou sub tipar –

DE
Roxana VIERU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi

O parte a lucrărilor concepute de Alexandru Philippide a fost reeditată în cadrul unui proiect care s-a finalizat în 1984 şi care poartă titlul de *Opere alese*. Inițiatorii acestui proiect sînt Gheorghe Ivănescu şi Carmen-Gabriela Pamfil. Cartea include studii de teorie a limbii (1. *Principii de istoria limbii* – noțiuni generale de lingvistică şi tratarea detaliată a principiului comodității, a principiului clarificării şi a principiului legiuirii; 2. *Introducere în știința limbii* – cu subcapitolele *Natura şi structura științei*, *Analiza limbii*, *Cercetarea comparativă şi istorică a limbilor*, *Cercetarea legilor limbii*, *Categoriile de schimbări ale limbii şi cauzele schimbărilor, Numirile ramurilor științei limbii, Lingvistica şi celelalte științe sociale*; 3. *Fiziologia sunetelor* – actualitatea cercetărilor din cadrul acestei discipline, noțiuni generale de acustică a sunetelor, instrumente de cercetare, probleme ale articulării, clasificări ale sunetelor, schimbări fonetice; 4. *Pagini de teoria limbii din* ***Originea romînilor****, II* – reluarea notei de subsol din cartea amintită referitoare la baza de articulație şi la baza psihologică). La textul lui Philippide se adaugă numeroase şi ample comentarii ale editorilor – referitoare la probleme de formă a textului propus, dar mai ales referitoare la chestiuni de fond ale problemelor discutate de autorul cărții.

Aceeaşi echipă (la care s-a alăturat, spre final, cercetătoarea Luminița Botoşineanu) a reuşit şi finalizarea unui al doilea proiect (mult mai îndrăzneț şi care a necesitat un efort imens) intitulat *Istoria limbii române* (în fapt, suportul de curs al profesorului ieşean, niciodată publicat de el, dar reconstituit de echipa curajoasă şi muncitoare care a mers pe urmele editorilor lui Ferdinand de Saussure).

O încercare de reeditare a cărții *Originea romînilor* nu a existat pînă acum datorită volumului imens al materialului de cules şi prelucrat. Acum cîțiva ani am începutul lucrul în vederea realizării acestei ediții. Există două motive care m-au determinat să mă mobilizez în această acțiune atît de anevoioasă: faptul că astăzi nu mai există decît cîteva exemplare din această lucrare monumentală (şi dintre acelea unele sînt parțial deteriorate) şi apoi,

BDD-A1619 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 11:12:55 UTC)

poate ca o consecință, impactul scăzut asupra generațiilor actuale de intelectuali în formare.

Într-o primă etapă am reprodus cu fidelitate textul din varianta apărută în 1925 (primul volum) şi 1928 (volumul al doilea). Pentru cine nu cunoaşte textul, lucrul acesta ar putea părea extrem de simplu, considerînd că totul se poate rezuma la o simplă scanare. Cititorul avizat ştie, însă, că textul integral însumează 1760 de pagini şi că volumul al doilea îndeosebi (în care sînt făcute observații referitoare la asemănările şi deosebirile dintre dialectele limbii române pe baza unui foarte bogat material lingvistic – furnizînd exemple care se reclamă de la toate palierele de limbă) presupune multă migală şi atenție, deoarece autorul utilizează în scriere numeroase semne grafice adiacente literelor. Nu este o transcriere propriu-zis fonetică, dar apropiată de ea; Philippide mărturisea că face uz de simboluri adiacente numai acolo unde este absolut necesar, pentru a nu îngreuna lectura textului. Iată cum explică Alexandru Philippide în prefață opțiunea sa: „De ortografia fonetică specială mă servesc numai cînd este vorba de multă precizie. Pentru aceea, adeseori scrisoarea obişnuită românească şi cea preciză fonetică se găsesc în unul şi acelaş cuvînt, astfel că preciz fonetic este scris numai sunetul de care este în special vorba, de pildă *čicĭór* (= cu ortografia comună românească *cicĭór,* cu ortografia preciză fonetică *čičór*)".

Textul *Originii romînilor* nu mai este astăzi accesibil în măsura potrivită, probabil şi datorită felului în care este prezentat materialul. Lucrarea cuprinde o cantitate foarte mare de informații, care este susținută pe un schelet frastic arborescent. Fraza este amplă, cu nenumărate ramificații şi cu multe trimiteri la fragmente anterioare şi ulterioare. Pentru lectorul modern deprins cu o frază curgătoare şi cît de scurtă posibil în stilul ştiințific, textul este greu de urmărit. Conținutul atît de complex este greu de asimilat cînd nu are o formă de prezentare atrăgătoare. Mai mult decît atît, notele de subsol – ample, unele dintre ele ajungînd la cîteva zeci de pagini – reprezintă în mare parte ele însele texte de sine stătătoare şi ar fi fost mai bine să fie prezentate sub forma unor paragrafe distincte. Stilul adoptat de Philippide este mult îngreunat şi de unele formule greu de înțeles de către potențialii cititori deprinşi cu limba literară a secolului al douăzeci şi unulea. Profesorul ieşean prefera de multe ori regionalismele şi arhaismele (fonetice, gramaticale şi lexicale) în locul formelor indicate de normele limbii române din perioada contemporană cu el. Multe dintre neologisme le nota în conformitate cu rostirea din limba de proveniență. Ortografia întîlnită în text nu se mai suprapune peste cea cu care sîntem astăzi deprinşi. La toate acestea se adaugă inconsecvența: Philippide oscila între fonetismele şi structurile lingvistice proprii pe de o parte şi

BDD-A1619 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 11:12:55 UTC)

formele recomandate de lucrările normative ale vremii, pe de altă parte, de asemenea între două sau mai multe variante de scris (de exemplu ale unor antroponime sau etnonime) propuse de diverşi autori consultaţi de el.

Etapa a doua a proiectului de reeditare a *Originii romînilor* a pus mari probleme în atari condiţii. Dificultatea vine din complexul de opţiuni şi apoi de alegeri ce trebuia să fie făcute. Bineînţeles că nu puteam schimba substanţial haina pe care o îmbrăca materialul prezentat. Nu am intervenit nici în structurarea textului, nu am transformat nici limba lui Philippide. În linii mari, modificările pe care le-am operat în text ţin de adoptarea sistemului de norme de tehnoredactare folosit astăzi în edituri (de exemplu, titlurile au fost redate prin fonturi scrise italic), de actualizarea ortografiei (structuri notate de autor în doi sau trei termeni le-am scris într-un cuvînt, structuri sonore redate într-un cuvînt le-am notat ca sintagme formate din mai mulţi termeni, numele lunilor anului şi etnonimele le-am scris cu iniţiale minuscule, numele considerate astăzi proprii le-am scris cu iniţiale majuscule (*Marea Neagră*), în cuvintele care conţin nazală urmată de bilabialele *p* sau *b* s-a înlocuit nazala dentală cu cea bilabială, etc.), de corectarea unor denumiri (după verificarea cu hărţi mai vechi şi mai noi) şi de uniformizarea scrierii unor lexeme (acolo unde apăreau două sau trei forme de scriere pentru unul şi acelaşi cuvînt).

Am conservat unele forme (fonetice, gramaticale) care poartă amprenta lui Philippide, ilustrînd preferinţa sa pentru forme mai vechi (*posede, strădănuinţă*), pentru cele locale (*fărmături, fimeile, îndămînă, jălit, cîne*) sau pentru variante grafice de neologisme care reflectă etimologia lor (prin scriere similară scrierii sau pronunţării modelului din limba de origine) (*disolvat* < lat. *dissolvere, immigrant* < fr. *immigrant*, lat. *immigrans, irreal* < fr. *irréel, irrezistibil* < fr. *irrésistible*, lat. *irresistibilis, (mi)occlusiv* < fr. *occlusif*).

În luarea deciziilor am ţinut cont de regulile de bază cunoscute de către filologi. Am avut avantajul şi de a avea modelul unei alte ediţii – *Opere alese* – care să aibă la bază text scris de Philippide. Unele situaţii, însă, au fost inedite şi a trebuit să adaptez regulile. În alte cazuri, soluţiile propuse de alţi editori nu au părut potrivite contextului şi atunci m-am abătut de la acestea (evident, în limitele impuse de spiritul filologic). *Istoria limbii române* care poartă semnătura aceluiaşi autor nu a fost de nici un folos dintr-un simplu considerent: lucrarea nu a avut ca suport un text publicat de Philippide, ci s-a efectuat ca urmare a reconstituirii (în mare parte) pe baza notiţelor luate în timpul cursului predat de profesor la universitatea din Iaşi. Studenţii înşişi au făcut modificări în text în conformitate cu modalităţile lor de pronunţie şi

BDD-A1619 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 11:12:55 UTC)

scriere (în unele puncte diferite de ale maestrului lor). Unele preferințe ale lui Philippide erau în afara normelor chiar și a epocii sale (cu atît mai mare este devierea față de normele actuale).

Cele mai grele decizii au ținut de modificările operate în citate. În cazul citării unor autori străini, cînd traducerea a fost realizată de autorul însuși, uniformizarea era, desigur, permisă (în respectivele citate ne întîlnim tot cu structurile lingvistice ale lui Philippide). Citatele din autori români au constituit o reală problemă cu atît mai mult cu cît Philippide însuși nu a dat dovadă, în paginile cărții, de acribie filologică, în sensul că nu toate citatele oglindesc fidel textul originar (în *Notă asupra ediției* arăt diferențele existente între cîteva citate furnizate de autor și textele din care acestea au fost extrase); acolo, în măsura în care s-a putut (dacă am găsit textele și am putut face verificarea), am îndreptat lucrurile în direcția impusă de normele filologice.

O contribuție a mea foarte importantă ca editor al *Originii romînilor* constă în alcătuirea unui indice al tuturor formelor discutate de autor. Exista un astfel de indice și în ediția veche, însă el trebuia refăcut din două motive: paginația nu mai corespundea în ediția actuală și, mai important decît atît, am considerat că acel indice era incomplet (cuprindea doar cîteva dintre lexemele și noțiunile dezbătute de autor în lucrare). Formele cuprinse în indice nu sînt ordonate exclusiv alfabetic, ci am avut în vedere ordonarea lor în funcție de etimologie (așa cum este ea considerată de către Philippide și de autorii citați de el) și apoi, în cadrul grupărilor nou constituite, am realizat o ordonare alfabetică a acestor forme.

Este de sperat ca noua ediție ce va apărea cît de curînd să fie bine primită de către publicul tînăr și ca efortul depus pentru alcătuirea ei să fie realmente în sprijinul unei lecturi mai ușoare a unui text de o asemenea anvergură și cu un material atît de bogat și de dens în informație pur științifică.

BDD-A1619 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 11:12:55 UTC)